

Asia Televisio-ohjelman ohjelmaformaatin, ohjelman käsikirjoituksen sekä ohjelman televisioversion tekijänoikeussuoja

Hakijat NN, MM ja A Oy

Annettu 15.3.2006

LAUSUNTOPYYNTÖ

NN, MM ja A Oy (jäljempänä hakijat) ovat pyytäneet 16.05.2005 saapuneella kirjeellään tekijänoikeusneuvoston lausuntoa televisio-ohjelman ohjelmaformaatin, ohjelman käsikirjoituksen sekä ohjelman televisioversion tekijänoikeussuojaa koskevassa asiassa.

Lausuntopyynnön taustaa

Lausuntopyynnön mukaan hakijat ovat luoneet Lasten Uutiset -nimisen tv-ohjelmaformaatin. Lasten Uutiset on televisio-ohjelma, joka on suunnattu lapsille. Nimensä mukaisesti ohjelma välittää uutistapahtumia ja -raportteja aiheista, jotka koskettavat lasten jokapäiväistä elämää. Myös Lasten Uutisten ns. uutisankkurit ovat lapsia.

Ohjelmaformaatti ja sen toteuttaminen televisiossa perustuu yksityiskohtaiseen kirjalliseen käsikirjoitukseen, jonka hakijat ovat yhdessä luoneet. Uutisankkureiden vuorosanojen ohella hakijoiden laatimassa käsikirjoituksessa selvitetään tarkasti ohjelman toteutus audiovisuaalisessa ympäristössä. Käsikirjoitus on jaettu eri jaksoihin. Ensin käsitellään pääuutisia, jonka jälkeen aihepiireinä tulevat mm. kotimaan sähkeet ja juuri saamamme tiedon mukaan -osio. Väliosien jälkeen seuraavat "leikkisää" ja urheiluosuus. Käsikirjoitus päättyy tapahtumankalenteriin ja lopputeksteihin. Paitsi vuorosanat ja ohjelmarunko, hakijoiden laatimassa kirjallisessa ohjelma-aineistossa käydään läpi ohjelman väli-insertit ja ohjelman musiikki.

Hakijat ovat tehneet käsikirjoituksensa pohjalta ns. pilottijakson Lasten Uutisista, jolloin laadittu kirjallinen käsikirjoitusaineisto on siirretty kuvalliseen muotoon. Ohjelman käsikirjoituksesta ja oheisaineistosta on siis tehty elokuvateos, kun pilottijakso on tallennettu liikkuvana kuvana filmille.

Hakijoiden käsityksen mukaan heidän luomansa ohjelmaformaatti omana kokonaisuutenaan ja toisaalta tähän formaattiin kuuluvat kirjallinen käsikirjoitus ja siihen liittyvä oheismateriaali sekä tehty audiovisuaalinen työ saavat tekijänoikeussuojaa ja aineistoon liittyvät taloudelliset ja moraaliset tekijänoikeudet kuuluvat oikeudenhaltijoille.

Hakijat katsovat, että luotua käsikirjoitusta ja audiovisuaalista teosta suojataan joka tapauksessa erikseen, mutta suojaa saa koko ohjelmaformaatti itsenäisenä taiteellisenä teoksena.

Vastapuolen menettely

Vuonna 1998 tekijät ovat A Oy:n kautta tarjonneet Lasten Uutisten ohjelmaformaattia, sen kirjallista käsikirjoitusta oheismateriaaleineen sekä tehtyä audiovisuaalisista teosta (Lasten Uutisten pilottijakso) MTV Oy:lle. Hakijoiden tarkoituksena on ollut myydä luodun formaatin käyttöoikeus MTV Oy:lle.

12.4.2005 alkaen MTV Oy on alkanut esittää MTV3-kanavalla omaa "Lasten uutiset"-ohjelmaa. Ohjelmaformaatin tai sen kirjallisen käsikirjoituksen käyttöön televisio-ohjelmassa ei ole kysytty lupaa hakijoilta.

MTV Oy:n lähettämä "Lasten uutiset" vastaa sisällöltään ja ulkoiselta toteuttamistavaltaan hakijoiden luomaa uutta ohjelmaformaattia, sen kirjallista käsikirjoitusta sekä käsikirjoituksen perusteella tehtyä elokuvateosta eli "Lasten Uutisten" television pilottijaksoa.

Vastapuoli on ilmoittanut, ettei se katso syyllistyneensä oikeudenloukkauksiin asiassa. MTV Oy:n puolesta asiaa kirjallisesti kommentoinut vastaava päätoimittaja Merja Ylä-Anttila on lausunut yhtiön kannaksi seuraavaa: "Ohjelmaa laadittaessa esikuvana ovat olleet MTV:n omat uutislähetykset. Ulkopuolisia vaikutteita ei ole ollut." Lausuntopyynnön mukaan MTV Oy:n väite on ongelmallinen, kun tarkastellaan MTV:lle jo vuonna 1998 tarjottua Lasten Uutisten formaattia. Paitsi että vastapuoli kiistää yhteydet vuoden 1998 aineistoon, on se julkisuudessa antanut ymmärtää olevansa sekä formaatin että siihen kuuluvan Lasten uutiset -nimen takana.

Lausuntopyynnön yhteyteen on liitetty kuvamateriaali vuoden 1998 pilottijaksosta sekä vastaavasti vuonna 2005 lähetetystä MTV Oy:n ohjelmasta.

Ohjelmaformaatin tekijänoikeussuojasta

Hakijat pyytävät tekijänoikeusneuvostoa lausumaan siitä, nauttiiko "Lasten uutiset" -kokonaisuus eli luotu ohjelmaformaatti tekijänoikeussuojaa omana taiteellisena teoksenaan.

Hakijoiden näkemyksen mukaan tekijänoikeuden kohde on heidän luomansa taiteellinen teos kokonaisuutena eli luotu ohjelmaformaatti. Ohjelmaformaatti muodostuu toisaalta sen kirjallisesta käsikirjoituksesta sekä toisaalta siitä, että se on saatettu audiovisuaaliseen muotoon.

Hakijoiden käsityksen mukaan ohjelmaformaatteja, käsikirjoituksia ja sen toteutusta esim. kuvallisessa tai äänellisessä muodossa suojataan juuri tekijänoikeuslakien perusteella. Muussa tapauksessa esim. kansainväliset, lukuisissa eri maissa esitetyt ohjelmaformaattit eivät saisi tekijänoikeussuojaa. Johtopäätös tästä puolestaan olisi, että ohjelmaformaattien vapaata käyttöä ei voitaisi ehkäistä ainakaan tekijänoikeuksiin vetoamalla. Tekijänoikeussuojan keskeinen sisältö on, että suojatun aineiston kaikkeen taloudelliseen hyödyntämiseen on saatava lupa oikeudenhaltijalta. Luvaton käyttö on tekijänoikeusloukkaus, joka johtaa tekijänoikeuslaissa säädettyihin seuraamuksiin.

Käytännön sopimuselämässä lupa jonkin ohjelmaformaatin käyttöönottoon saadaan formaatin alkuperäisestä luojaalta tai siltä, jolle tämä on oikeutensa siirtänyt. Lupa saadaan käytöstä tehtävällä sopimuksella. Useimmiten oikeudenhaltija määrää jälkikäteen tehtävistä vastaavista ohjelmista juuri formaatin käyttöoikeuden luovutuksen ehdoista tehdyn sopimuksen perusteella. Lausuntopyynnön mukaan jos esim. tunnettujen tv-formaattien käytön ja hyödyntämisen oikeutus eri maissa ei perustuisi niiden tekijänoikeussuojaan, voisi ilmeisesti kuka tahansa lainata formaatin sellaisenaan, ilman yhteydenottoa alkuperäiseen tekijään.

Mahdolliset tekijänoikeusloukkaukset ja niiden seuraukset

Lausuntopyynnössä todetaan, että mikäli tekijänoikeusneuvosto vastaa myönteisesti kysymykseen aineiston tekijänoikeussuojasta, pyydetään sitä lausumaan MTV Oy:n menettelyyn liittyvästä mahdollisesta tekijänoikeusloukkauksesta.

Lausuntopyynnössä todetaan, että MTV Oy on alkanut valmistaa ja levittää omaa Lasten uutiset -ohjelmaa. MTV Oy:n lanseeraama ohjelma mukailee tarkasti hakijoiden luovan työn tuloksena syntynyttä formaattia, vaikka MTV Oy ei sinänsä ole käyttänyt omassa ohjelmassaan hakijoiden vuonna 1998 tekemän pilottijakson audiovisuaalista osuutta eli kuvanauhaa. Myöskään alkuperäisen käsikirjoituksen vuorosanoja ei

sellaisenaan ole käytetty MTV Oy:n omassa ohjelmassa. Tehtyjen ohjelmien yhtäläisyys on kuitenkin erittäin helposti havaittavissa kuvanauhoja vertaamalla.

Eryteisesti tekijänoikeusneuvostoa pyydetään arvioimaan mahdollista tekijänoikeuksin loukkausta tekijänoikeuslain 57 §:n 2 momentin valossa. Kyseinen lainkohta koskee tahallisuudesta ja tuottamuksesta riippuvaa korvausvastuuta.

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

Hakijat pyytävät tekijänoikeusneuvostoa lausumaan erikseen aineiston suojaamisesta 1) ns. formaattina, 2) kirjallisena teoksena ja 3) elokuvateoksena.

Hakijat pyytävät lausuntoa siitä

- nauttiiko heidän luomansa "Lasten Uutiset" -televisio-ohjelman pilottijakson kirjallinen käsikirjoitus yksin tai osana muuta kirjallista käsikirjoitusaineistoa tekijänoikeussuojaa,
- nauttiiko "Lasten Uutiset" -ohjelman audiovisuaalinen osa, pilottijakso, tekijänoikeussuojaa ja
- saavatko kirjalliset ilmaukset "Lasten Uutiset" ja "Leikkisää" tekijänoikeussuojaa.

Hakijat pyytävät tekijänoikeusneuvoston lausuntoa myös siitä, rikkooko MTV Oy:n menettely hakijoiden tekijänoikeuksia. Jos tekijänoikeusneuvosto toteaa hakijoiden tekijänoikeuksia joiltain osin loukatun, hakijat pyytävät tekijänoikeusneuvostoa lausumaan tekijänoikeuslain tulkinnasta seuraavien kysymysten valossa:

- Jos luvattomaan menettelyyn syyllistytään oikeushenkilön toiminnan piirissä, kenen voidaan katsoa olevan tekijänoikeusrikkomuksen tekijä tekijänoikeuslain 56 a §:n mukaan, oikeushenkilön vai luonnollisen henkilön?
- Voivatko hakijat tekijänoikeuslaissa säädetyillä perustella estää mahdollisen tekijänoikeusloukkauksen jatkamisen?

Eryteisesti hakijat pyytävät tekijänoikeusneuvostoa arvioimaan mahdollista oikeudenloukkausta tekijänoikeuslain 57 §:n 2 momentin valossa. Kysymyksenasettelu on tällöin seuraava:

- Jos oikeudenloukkaus tapahtuu tekijänoikeuksia ammattimaisesti hyödyntävän ja hallinnoivan oikeushenkilön toimesta, johtaako suojatun

aineiston käyttäjän selvitys- ja huolellisuusvelvollisuus ja velvollisuus tuntea tekijänoikeudet siihen, että tuottamukseen sidotun korvausvastuun voidaan katsoa olleen helpommin käsillä tällöin kuin tilanteessa, jossa samaan oikeudenloukkaukseen syyllistyy henkilö, joka ei ammattimaisesti hyödynnä toiminnassaan tekijänoikeuksia?

Täydennys lausuntopyyntöön

Hakijat ovat täydentäneet lausuntopyyntöä vielä 28.9.2005 päivätyllä kirjeellään. Kirjeessä todetaan, että hakijat ovat saattaneet Lasten Uutisten audiovisuaalisen esityksen MTV3:n haltuun heidän oman kiinnostuksensa ja toivomuksensa pohjalta useiden yhteisten toteutuspalaverien kautta. Materiaali on ollut luottamuksellista ja sisältänyt tietoa mm. ohjelman luovasta ilmaisusta, sisällöstä ja toteutustavasta.

Juuri kyseiset asiat ilmenevät MTV Oy:n toteuttamissa Lasten uutisissa, Lasten uutiset -nimeistä alkaen. Hakijat kertovat myös aktiivisesti aika-ajoin tiedustelleensa MTV Oy:lta kiinnostusta hakijoiden luomaan ohjelmakonseptiin, eikä kiinnostusta ole löytynyt.

Ohjelmaa liittyviä immateriaalioikeuksia hallitsee A Oy. Sen hallussa on mm. ohjelmaan liittyvä domain-nimi www.lastenuutiset.fi sekä sähköpostiosoite toimitus@lastenuutiset.fi. Jo vuonna 1998 A Oy rekisteröi Lasten Uutiset LU -aputoiminimen, jonka toimialana on televisio-ohjelman tuottaminen.

VASTINE

Tekijänoikeusneuvosto on varannut MTV Oy:lle mahdollisuuden vastineen antamiseen. Vastine on saapunut 27.6.2005. Sen on antanut MTV Oy:n puolesta vastaava päätoimittaja Merja Ylä-Anttila. Vastineessa todetaan seuraavaa.

MTV Oy kiistää ehdottomasti väitetyn tekijänoikeusloukkauksen seuraavin perustein:

Lausuntopyynnössä tarkoitettu "formaatti" sen enempiä kuin sen osatkaan eivät ole sillä tavoin itsenäisiä ja omaperäisiä tekijöiden luovan ilmaisun tuloksia, että niitä voitaisiin pitää tekijänoikeudellisesti suojattuina teoksina. Ne ovat tuotteita, jotka mitä ilmeisimmin on saatu aikaan kopioimalla aikaisempia uutislähetyskäsiköitä.

MTV:n Lasten Uutisia valmistettaessa ei ole millään tavoin käytetty hyväksi MTV Oy:lle vuonna 1998 toimitettua ohjelmaehdotusta. MTV:ssa on vuodesta 1981 lähtien tuotettu erilaisia uutisia. Mitään tarvetta alihankintaan ei ole, plagioinnista puhumattakaan. Vastineessa todetaan,

että lausuntopyynnössä tarkoitettua ohjelmaehdotusta ei edes toimitettu MTV:n ohjelmatoimitukseen vaan siitä organisatorisesti täysin erillisille ohjelmien osto-osastolle. Nykyisen Lasten uutisten tekijät eivät ole edes olleet tietoisia aikanaan tehdystä tarjouksesta.

Formaatista yleisesti

Vastineessa todetaan, että formaatin käsite on jo sinänsä vähintäänkin epäselvä. Se ei sellaisenaan esiinny tekijänoikeuslain 1 §:n teostyyppiluettelossa. Sitä tuleekin ilmiönä pyrkiä lähestymään lähinnä osiensa kautta, niin kuin hakijatkin tekevät.

Hakijat katsovat formaattiinsa kuuluvan kirjallisen käsikirjoituksen (johon ilmeisesti kuuluu myös ohjelman nimi) ja siihen liittyvän oheismateriaalin sekä audiovisuaalisen työn. Hakijat itsekin toteavat, että MTV ei ole käyttänyt hyväkseen sen enempää audiovisuaalista osuutta kuin käsikirjoituksen vuorosanojakaan. Vuoden 1998 vuorosanat olisivatkin olleet varsin epäkurantteja vuonna 2005 jopa lasten leikkiuutisissakin esitettäviksi. Näin ollen väitettyä tekijänoikeusloukkausta silmällä pitäen lähemmin tarkasteltavaksi jää vain formaatin nimi ja käsikirjoituksen runko.

Nimi

Hakijat tiedustelevat, saavatko kirjalliset ilmaukset "Lasten Uutiset" ja "Leikkisää" tekijänoikeussuojaa.

Vastineenantajan käsityksen mukaan kyse on kummassakin tapauksessa kahdesta arkikielen sanasta, joiden yhdistämistä ei parhaalla tahdollakaan voi pitää luovana ja omaperäisenä. Vastineessa todetaan, että MTV:ssa on vuosien varrella tuotettu lasten uutisten lisäksi ainakin talous-, media-, viihde- ja urheilu-uutisia lähetysajankohtansa ankkuroitujen uutisten lisäksi. Yleisradio tuottaa lisäksi esim. kulttuuri- ja alueuutisia ja on aikanaan tuottanut myös ympäristöuutisia. Sana "leikki" on puolestaan vakiintuneesti yhdistetty erilaisiin lapsille tarkoitettuihin asioihin (esim. leikkiauto, leikkikenttä jne.).

Kun näitä nimiä vertaan esim. nimiin "Neito kulkee vetten päällä" tai "Vieras mies tuli taloon", joita yleisesti on pidetty suojattuina, on helppo ymmärtää, miksi hakijan ilmaukset jäävät suojaa vaille. Käytännössä ei kaiken lisäksi ole kovinkaan harvinaista, että teoksiakin julkaistaan aiemmin käytetyillä nimillä ("Yksin", "Pitkät jäähyväiset" ym.)

Vastineessa mainitaan vertailun vuoksi, että MTV on aikanaan yrittänyt rekisteröidä tavaramerkkinä nimeä "SEITSEMÄN UUTISET". Hakemus ja sitä seuranneet valitukset on kaikissa oikeusasteissa hylätty erottamiskyvyn puutteen vuoksi.

Vastineessa todetaan myös, että kysymys nimen "Leikkisää" osalta on kaiken lisäksi akateeminen, sillä MTV:n Lasten Uutisissa ei tällaista uutisosiota ole ollut.

Käsikirjoitusrunko

Vastineessa todetaan, että käsikirjoituksen vuorosanojen jäätyä tarkastelun ulkopuolelle jää jäljelle käsikirjoituksen runko. Hakijoilla se muodostuu seuraavista osista:

- Tunnusmusiikki
- Pääuutiset
- Kotimaan sähkeet
- Juuri saamamme tiedon mukaan
- Ulkomailta
- Asiantuntijahaastattelu
- Ympäristöuutiset
- Kulttuuriuutiset
- Talousuutiset
- Sää ("Leikkisää")
- Urheilu
- Kevennys
- Tapahtumakalenteri
- Lopputunnusmusiikki ja -tekstit

Vastineen mukaan ei tarvitse olla television uutistoiminnan asiantuntija nähdäkseen, mistä em. "teos" on peräisin. Kyseessä on suora kopio mistä tahansa television perusuutislähetyksestä MTV:n aikana lanseeraamaa loppukevennystä myöten. Siihen ei sisälly ensimmäistäkään omaperäistä osiota. Mikäli tälle kehittelmälle myönnetään tekijänoikeussuoja, siirtyy teoskynnys vastineen mukaan käsitteenä historiaan.

Yhteenveto

Vastineenantaja pyytää, että tekijänoikeusneuvosto vahvistaa, että mitään tekijänoikeusloukkausta ei ole tapahtunut.

Lopuksi vastineenantaja toteaa toimittavansa mielellään lisäselvityksiä ja esittelevänsä television uutistoimintaa käytännössä, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että tekijänoikeuslain muutokset ovat tulleet voimaan 01.01.2006. Tekijänoikeuslain muuttamisesta annetun lain (821/2005) 64 b §:n 5 momentin mukaan ennen kyseisen lain voimaantuloa tehtyihin toimiin sekä hankittuihin oikeuksiin ja tehtyihin sopimuksiin sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Tekijänoikeusneuvostolle esitetty lausuntopyyntö koskee tapahtumainkulkua, joka on tapahtunut ennen lainmuutosten voimaantuloa. Tästä syystä tekijänoikeusneuvosto soveltaa asiaan ennen 01.01.2006 voimassa ollutta tekijänoikeuslakia.

Muutoin tekijänoikeusneuvosto esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. TekijäL 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Suojaa saavat esimerkiksi kaunokirjalliset sekä selittävät kirjalliset ja suulliset esitykset, sävellysteokset, elokuvateokset sekä valokuvateokset ja muut kuvataiteen teokset.

Tekijänoikeussuojaa saadakseen kirjallisen tai taiteellisen tuotteen on ylitettävä niin sanottu teoskynnys, eli sen on oltava tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Teoskynnyksen ylittyminen ratkaistaan tapauskohtaisesti. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa tai aihetta, teoksessa käytetyn aiheen käsittelytapaa taikka teoksen sisältämiä tietoja. Täten kaksi ihmistä voi esimerkiksi kirjoittaa kirjan tai tehdä elokuvan samasta aiheesta ilman, että kyse olisi tekijänoikeuden loukkauksesta.

Kirjallisten teosten teoskynnystä on pidetty yleensä alhaisena. Tekijänoikeusneuvosto on aikaisemmassa lausuntokäytännössään katsonut kirjallisina teoksina tekijänoikeussuojaa saaviksi teoksiksi muun muassa 27-sivuisen lasketteluaiheisen monisteen (lausunto 1986:2) sekä MS-tautia sairastaville potilaille suunnatun sosiaalioppaan (lausunto 1993:24).

Lyhyiden ilmausten ja/tai teoksen nimen tekijänoikeussuojasta voidaan mainita esimerkkinä tekijänoikeusneuvoston lausunto 2005:10. Lausunnossaan tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kirjan nimi "Aapponen" ei puuttuvan itsenäisyyden ja omaperäisyyden johdosta saanut suojaa TekijäL 1 §:n nojalla.

TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna. TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

TekijäL 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. Säännöksen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla sekä teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijä voi luovuttaa oikeutensa toiselle, myös oikeushenkilölle. Tekijänoikeuden siirtymisestä säädetään TekijäL:n 3 luvussa (27 § - 42 §). Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat lain 27 § - 29 §:ssä. Tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeutensa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi luopua vain laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettua teoksen käyttämistä varten.

Teos voidaan luoda useiden henkilöiden yhteistyönä. Tällainen useiden tekijöiden luovista panoksista muodostuva teos voi olla joko yhteisteos tai yhteenliitetty teos. Yhteisteoksesta säädetään TekijäL 6 §:ssä. Sen mukaan kahden tai useamman tekijän yhdessä luomaan teokseen, jossa tekijöiden osuudet eivät muodosta itsenäisiä teoksia, on tekijöillä tekijänoikeus yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta.

Yhteenliitetty teos on kyseessä silloin, kun tekijöiden panokset kokonaisuudesta ovat toisistaan erotettavissa. Tällöin kukin tekijöistä määrää muista riippumatta vain omasta osuudestaan. Esimerkkinä yhteenliitetystä teoksesta voidaan mainita kirja, jossa on sekä tekstiä että kuvitusta. Yhteenliitettyihin teoksiin ei sovelleta TekijäL 6 §:n yhteisteoksia koskevaa säännöstä.

Kokoomateoksista säädetään TekijäL 5 §:ssä. Säännöksen mukaan sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Vaikka kokoomateoksen tekijällä on oikeus omaan teokseensa, hänellä ei ole siten oikeutta määrätä siihen sisältyvien teosten tai teosten osien käytöstä kokoomateoksesta erillään.

TekijäL 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta. Jos kyse TekijäL 6 §:ssä tarkoitettusta teoksesta eli yhteisteoksesta, tekijänoikeus on voimassa, kunnes viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta.

Elokuvateokset

Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta annetun Bernin sopimuksen 2 artiklan mukaan tekijänoikeussuojaa saavat kirjalliset ja taiteelliset teokset. Tämä ilmaisu käsittää muun muassa elokuvateokset, joihin rinnastetaan elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset. (Guide to the Berne Convention, WIPO 1978, s. 15) Selitysteoksesta ilmenee, että elokuvan käsite on ymmärrettävä varsin laajasti. Se kattaa kaikki elokuvateokset ja elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset riippumatta niiden tyypistä, pituudesta, valmistusmenetelmästä, käytetystä teknisestä prosessista, tarkoituksesta taikka tekijästä. (Guide to the Berne Convention, WIPO 1978, s. 15 - 16)

Elokuvan on TekijäL:n nojalla suojaa saadakseen oltava tekijänsä luovan ilmaisun omaperäinen tulos. Yleensä katsotaan, että tekijänoikeuden suojaaman elokuvateoksen käsite kattaa suurimman osan elokuvallisiin menetelmin valmistetuista tallenteista, joiden ilmiäisy on edes jossain määrin omaperäinen.

Elokuvateoksen luomiseen osallistuu yleensä useita henkilöitä. Joillekin näistä voi syntyä tekijänoikeus omaan panokseensa elokuvassa, joillekin taas voi syntyä tekijänoikeus elokuvaan kokonaisuutena. TekijäL:ssä ei ole erityisiä säännöksiä siitä, ketä on pidettävä elokuvateoksen tekijänä. Elokuvateoksen tekijät määräytyvät edellä selostettujen lain yleisten säännösten mukaisesti. Tekijänoikeus elokuvateokseen syntyy siten sen valmistukseen luovalla ja omaperäisellä panoksella osallistuneelle. Ainakin elokuvan pääohjaajaa on pidettävä yhtenä elokuvan tekijänä. Tekijänoikeus elokuvaan voi syntyä myös esimerkiksi elokuvamusiikin säveltäjälle ja elokuvan käsikirjoittajalle. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 81 - 83, tekijänoikeusneuvoston lausunnot 1989:15 ja 1998:6)

TekijäL 43 §:n mukaan elokuvateoksen tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen pääohjaajan, käsikirjoittajan,

vuoropuhelun kirjoittajan tai nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta varten luodun musiikin säveltäjän kuolinvuodesta.

Elokuvan varsinaisten luovien tekijöiden TekijäL 1 §:n mukaisen tekijänoikeuden ohella elokuvaan voi kohdistua myös elokuvan tuottajan TekijäL 5 luvun mukainen lähioikeus. Elokuvan tuottajan oikeuksista on säädetty TekijäL 46 a §:ssä. Elokuvan tuottaja on TekijäL:n esitöiden mukaan se luonnollinen tai oikeushenkilö, joka taloudellisesti vastaa kuvatallenteen tuotannosta. Tuottaja päättää tuotannon aloittamista sekä siitä, mitä tuotetaan ja millä tavoin. (Hallituksen esitys eduskunnalle 287/1994 laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta)

TekijäL 46 a §:n 1 momentin mukaan filmiä tai muuta laitetta, jolle on tallennettu liikkuvaa kuvaa, ei tuottajan suostumuksetta saa kopioida tai levittää yleisön keskuuteen ennen kuin 50 vuotta on kulunut tallentamisvuodesta. Jos tallenne julkaistaan tai julkistetaan mainitun ajan kuluessa, on suoja voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona tallenne ensimmäisen kerran julkaistiin tai julkistettiin.

Tekijänoikeusneuvoston aikaisempaa elokuvateoksia koskevaa lausuntokäytäntöä

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt elokuvateosten suojaa muun muassa seuraavissa lausunnoissaan.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1995:9 oli kyse videotallenteesta, joka koostui erääseen kongressiin osallistuneiden henkilöiden puheiden taltioinneista ja luennoitsijoiden luentojen välisistä osuuksista, joissa oli otoksia esimerkiksi maisemista, vanhoista arkistofilmeistä ja valokuvista. Videoon sisältyi myös runsaasti musiikkia. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kyseinen videotallenne oli elokuvateos.

Myös tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1998:6 oli kyse videotallenteiden tekijänoikeussuojasta. Tallenteet sisälsivät esimerkiksi jäänmurtaajien historiaa käsittelevän dokumenttiohjelman, konserttitaltiointeja ja kanteleensoiton oppitunnin. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kaikkia lausuntopyynnössä tarkoitettuja videotallenteita voitiin kokonaisuutena arvioiden pitää elokuvateoksina.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1992:9 käsiteltiin televisio-ohjelman ja erityisesti televisio-ohjelman rakenteen tekijänoikeussuojaa. Asiassa oli kyse siitä, loukkasiko tietovisa A -niminen televisio-ohjelma tietovisa B:n tekijänoikeuden haltijoiden oikeutta.

Tietovisa B -ohjelman kesto oli 27 minuuttia 30 sekuntia. Sisällöltään ohjelma oli tehtävä- ja tietokilpailuosuuksista koostuva kilpailu, jonka osanottajina olivat yritysten edustajien muodostamat kaksihenkkiset

joukkueet. Osallistujat kilpailivat juontajan antamien ohjeiden mukaisesti pajatso-automaatin peluussa ja vastasivat juontajan esittämiin ennakoita valmisteltuihin kysymyksiin. Kysymykset olivat luonteeltaan tavanomaisia, lähinnä yleistietoa ja paikallisten olojen tuntemusta vaativia tietokilpailukysymyksiä. Tehtävä- ja kysymysosuuksien lisäksi ohjelmaan sisältyi lyhyehköjä juontajaksoja.

Tietovisa A -ohjelmien pituudet olivat mainoksineen noin 20 ja 24 minuuttia. Tietovisa A -ohjelmat olivat Tietovisa B-ohjelman tavoin tavanomaisia tehtävä- ja tietokilpailuosuuksista koostuvia viihdeohjelmia. Juontajan esittämiin kysymyksiin vastaamisen lisäksi joukkueet kilpailivat muun muassa kakkujen koristelemisessa. Tehtäväosat eivät olleet samoja kuin tietovisa B:ssä. Noin viidestätoista tietovisa A:n jaksoissa esitetystä kysymyksestä muutama muistutti jonkin verran tietovisa B:n tietokilpailuosuuksissa esitettyjä yksittäisiä kysymyksiä.

Tekijänoikeusneuvostolle toimitetuissa tietovisa A -ohjelman jaksoissa ei ollut käytetty tietovisa B-ohjelmaan liittyvää kuvamateriaalia. Kuvauspaikat, lavastus ja käsikirjoitukset olivat toisistaan poikkeavia. Myöskään ohjelmien yhteydessä esitetyt logot eivät olleet samankaltaisia. Lausuntopyynnössä tarkoitettuihin visailuohjelmien videoihin ei sisällynyt samoja otoksia tai samaa elokuva- tai valokuvamateriaalia. Ohjelmien samankaltaisuus rajoittui ohjelman rakenteeseen, toimittajan henkilöön ja muiden esiintyjien valintaperusteisiin. Tietovisa A -videota ei ollut myöskään pidettävä tietovisa B -videon tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettuna muunnelmana.

Edellä esitettyyn viitaten tekijänoikeusneuvosto totesi, etteivät tietovisa A-videon tekijät olleet toiminnallaan loukanneet tietovisa B-videon tekijänoikeuden haltijoiden tekijänoikeuslain 2 tai 3 §:n mukaisia taloudellisia tai moraalisia oikeuksia. Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnossaan, että esillä olevien kaltaisten tieto- ja tehtäväkilpailujen rakenteen ja juonen muodostumiseen vaikuttavat yleisessä tiedossa olevat aiheet ja ideat, jotka eivät ole tekijänoikeudellisesti suojattuja.

Vaikka tietovisa A -videon tekijät olisivat videota valmistaessaan käyttäneet hyödykseen tietovisa B -ohjelman aihetta tai rakennetta, on se voinut tapahtua ilman viimeksi mainitun ohjelman tuottajan tai muiden tekijänoikeuden haltijoiden suostumusta ja tekijänoikeuslain säännösten estämättä.

Lausuntopyynnössä tarkoitettut kuvatallenteet ja muu tekijänoikeusneuvostolle toimitettu aineisto

Tekijänoikeusneuvostolle on toimitettu lausuntopyynnön liitteenä seuraava aineisto: 1) neljä DVD-levyä, 2) Lasten Uutisten pilottijakson käsikirjoitus, 3) asiakirja, joka on otsikoitu "Lasten Uutiset" 4) B Oy:n MTV Oy:lle lähettämä, Lasten Uutisia koskeva kirje.

Lasten Uutisten pilottijakson käsikirjoitus on viiden A4-sivun mittainen asiakirja. Se sisältää lähinnä auki kirjoitetun muutaman henkilön vuoropuhelun. Vuorosanat on ilmaistu lyhyehköin lausein esimerkiksi seuraavasti: Jerri: "Liian monet lapset viettävät iltapäiväänsä yksin kotona katsellen televisiota. Lasten uutisten tekemän gallupin mukaan koululaiset katsovat useita tunteja päivässä. Lähes kaikki lapset katsoivat päivittäin taikalootaa. Toimittajamme Vanessa kävi tutustumassa kahden nuoren iltapäivään." (repliikki loppuu) Repliikkien väliin on merkitty inserttien ja tunnusten ja tunnusmusiikkien paikat.

Otsikolla "Lasten Uutiset" varustettu asiakirja on kolmentoista A4-sivun mittainen. Joillakin sivuilla on tekstiä vain alle puolen sivun verran, toisilla sivuilla enemmän. Asiakirjan sisältö on kerrottu sen ensimmäisellä sivulla. Se sisältää tietoa esim. lasten uutisten kohderyhmästä, uutisten ideasta ja perusajatuksista sekä lasten uutisten konseptin hyötynäkökohdista. Asiakirjassa kerrotaan myös henkilöistä, jotka suunnittelevat ja tuottavat ohjelman sekä selvitetään ohjelman budjetti ja tuotantokustannukset. Se sisältää tietoa myös ohjelman eri rahoitusmalleista, ohjelman oheistapahtumista sekä ohjelmakonseptin tulevaisuudennäkymistä.

MTV Oy:lle 18.3.1999 päivätty kirje on kahden A4-sivun mittainen. Siinä on listattu otsikoilla ja otsikkojen alla olevin lyhyin tekstein projektin sisältöä ja sen etenemistä esimerkiksi seuraavasti: "Animaatiot / 3D. Alkutunnus ja välianimoinnit aiheittain. Taustakuvan "paint box". Ohessa ehdotus."

Tekijänoikeusneuvosto on tutustunut sille toimitettuihin kuvatallenteisiin. Tallenteet ovat seuraavanlaisia:

Lasten Uutiset - demo -DVD

Tallenteen kesto on noin viisi minuuttia. Kyse on tavanomaisen uutislähetysten tyyliin toteutetusta, erityisesti lapsille suunnatusta uutislähetyksestä. Tallenteella kaksi lasta, tyttö ja poika, lukevat uutisia. Välillä näytetään toimitettuja juttuja, joiden aiheena ovat esimerkiksi huvipuistoon hankittu uusi laite sekä lasten viikkorahat. Näidenkin juttujen toimittajina ovat lapset. Ohjelma on rakenteeltaan tavanomaisen uutislähetysten kaltainen, eli ensiksi "uutisankkurit" kertovat uutisaiheet,

joiden jälkeen seuraa luettuja uutisia ja toimitettuja juttuja eri aiheista. Ohjelman lopussa on sääosio, jossa ei käsitellä lämpötiloja, vaan suositellaan esimerkiksi jäälyhtyjen tekemistä. Uutislähetys päättyy uutisankkurien lukemaan pieneen "loppukevennykseen". Ohjelma alkaa ja päättyy ohjelman omalla tunnusmusiikilla ja tunnukseella (animaatio).

Lasten Uutiset 1998 - DVD

Kyseinen tekijänoikeusneuvostolle toimitettu tallenne sisältää saman ohjelman kuin edellä selostettu tallenne.

Lasten uutiset, MTV3 19.4.1995 -DVD

Tallenteen kesto on noin viisi minuuttia. Kyse on MTV3:n Huomenta Suomi -ohjelman lähetyksestä otetusta otteesta. Kyseinen ote eli ohjelman osio on nimeltään "MTV3 Lasten uutiset".

Ohjelman juontajina toimivat kaksi lasta, tyttö ja poika. Ohjelmaan on koottu muutamia eri aiheista tehtyjä juttuja. Ohjelma ei rakenteeltaan muistuta uutislähetystä, vaan kyse on eri aiheesta tehtyjen juttujen koosteesta.

Ensimmäisenä aiheena ohjelmassa on koulukiusaaminen. Aiheesta tehty juttu koostuu lasten sekä muusikko Sipe Santapukin haastattelusta. Välillä näytetään välähdyksiä Apulanta-yhtyeen musiikkivideosta.

Toisena juttuna ohjelmassa on opetusministeri Tuula Haataisen haastattelu, jossa käsitellään koulupäivän pituutta. Välillä näytetään kuva-aineistoa, kuten lapsia pelaamassa jalkapalloa.

Kolmantena aiheena ohjelmassa on kouluruoka ja sen maistuvuus. Jutussa on haastateltu kokki Harri Syrjästä.

Viimeisenä aiheena ohjelmassa on Kevätpörriäinen-lehdessä ollut kirjoitus.

Ohjelma päättyy toimittajien lyhyeen loppujuontoon.

Lasten Uutiset MTV3 - DVD

Myös tässä tallenteessa on kyse MTV3-kanavan Huomenta Suomi -ohjelman lähetyksestä otetusta otteesta.

Ohjelmassa on toimittajina kaksi lasta, tyttö ja poika. Ohjelma on otsikoitu "MTV3 Lasten uutiset".

Tämäkin ohjelma koostuu eri aiheista tehdyistä lyhyistä jutuista. Ohjelmaa ei ole toteutettu uutislähetysten tapaan, vaan kyse on eri jutuista tehdyistä koosteista.

Ensimmäisenä aiheena ohjelmassa on saappaasta tehty kassi ja muu kierrätysmuoti. Osiossa haastatellaan vaatesuunnittelija Teri Niittä. Lisäksi haastatellaan lapsia ja kysytään heiltä, mikä heidän mielestään on nyt muotia. Lisäksi haastatellaan tutkija Sari Närettä ulkonäköön liittyvistä kysymyksistä.

Toisena aiheena ohjelmassa ovat lasten suunnittelemat huonekalut ja käyttöesineet. Osiossa haastatellaan suunnittelija Hans Halista ja suunnittelija Justus Kuivalaista.

Kolmantena aiheena ovat televisiosarjojen lavastajat. Osiossa haastatellaan Tytti Tiriä.

Neljäntenä aiheena ohjelmassa on karkinsyönti.

Molempien MTV3-kanavalla esitettyjen ohjelmien osalta voidaan todeta, että MTV:n Lasten uutiset -ohjelmissa ei ole käytetty samaa rakennetta kuin hakijoiden ohjelmissa (eli uutislähetyksistä tunnettua jaottelua pääuutiset, sää jne.). MTV:n Lasten uutiset -ohjelmissa on kyse muutamasta lyhyestä jutusta tehdyistä ohjelmakoosteista, joissa jutut on tehty eri aiheista.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

1) *Nauttiiko hakijoiden luoma "Lasten Uutiset" -televisio-ohjelman pilottijakson kirjallinen käsikirjoitus yksin tai osana muuta kirjallista käsikirjoitusaineistoa tekijänoikeussuojaa?*

Tekijänoikeusneuvosto on tutustunut sille toimitettuun aineistoon. Sekä hakijoiden laatima Lasten Uutiset -ohjelman pilottijakson käsikirjoitus että Lasten Uutiset -otsikolla varustettu kolmentoista sivun mittainen asiakirja yltävät molemmat teostasoon ja saavat siten tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla kirjallisina teoksina.

2) *Saavatko kirjalliset ilmaukset "Lasten Uutiset" ja "Leikkisää" tekijänoikeussuojaa?*

Kumpikaan ilmaisuista "Lasten Uutiset" ja "Leikkisää" ei yllä teostasoon. Ilmaisut jäävät siten TekijäL 1 §:n mukaisen tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

3) *Nauttiiko "Lasten Uutiset" -ohjelman audiovisuaalinen osa, pilottijakso, tekijänoikeussuojaa?*

Tekijänoikeusneuvosto on tutustunut sille toimitettuihin kuvatalenteisiin. Tallenteiden sisältöä on selostettu tarkemmin edellä. Kaikki tekijänoikeusneuvostolle toimitetut kolme kuvatalennetta (yksi hakijoiden ja kaksi MTV Oy:n) ovat teoskynnyksen ylittäviä, TekijäL 1 §:n nojalla tekijänoikeussuojaa saavia elokuvateoksia. Tekijänoikeus kyseisiin elokuvateoksiin kuuluu niiden tekijöille tai sille/niille, joille nämä oikeudet ovat siirtyneet. Tallenteisiin kohdistuu myös TekijäL 46 a §:n mukainen elokuvan tuottajan lähioikeus.

Hakijoiden tekemä Lasten Uutiset -ohjelman pilottijakso saa siten suojaa sekä TekijäL 1 §:n että TekijäL 46 a §:n nojalla.

4) *Formaatin tekijänoikeussuoja*

Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan hakijoiden tarkoittama televisio-ohjelman "formaatti" ilmenee lausuntopyynnön tapauksessa lähinnä lausuntopyynnön liitteenä olevasta Lasten Uutiset -otsikolla varustetusta asiakirjasta. Asiakirja sisältää tietoja esimerkiksi ohjelman kohderyhmästä ja ohjelman tuotantokustannuksista. Kuten todettu, kyseinen asiakirja saa kokonaisuutena tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla kirjallisena teoksena.

Sen sijaan tekijänoikeusneuvosto toteaa, että Lasten Uutiset -ohjelman rakenne (eli jaottelu "Tunnusmusiikki", "Pääuutisaiheita", "Kotimaan sähkeet", "Juuri saamamme tiedon mukaan" jne.), sellaisena kuin se ilmenee esimerkiksi Lasten Uutisten pilottijakson käsikirjoituksesta tai asiakirjoista ilmenevät yksittäiset tiedot ja ideat esimerkiksi ohjelman tuotantokustannuksista tai ohjelmaan sopivista lavasteista, eivät sellaisenaan saa TekijäL 1 §:n mukaista suojaa. Tekijänoikeussuojaa saavat ainoastaan yllä mainittujen kirjallisten teosten kokonaisuus ja niiden teoksesta erillään tarkasteltuna mahdollisesti teostasoon yltävät osat, sekä kirjallisen teoksen pohjalta tehty elokuvateos (Lasten Uutiset -ohjelman pilottijakso) ja sen teostasoon mahdollisesti yltävät osat.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa tai aihetta, teoksessa käytetyn aineiston käsittelytapaa, teoksen rakennetta tai jäsentelyä taikka teoksen sisältämiä tietoja. Kaksi henkilöä voi siten esimerkiksi tehdä elokuvan samasta aiheesta ilman, että kyseessä olisi tekijänoikeuden loukkaus. Tekijänoikeusneuvosto viittaa myös lausuntoonsa 1992:9, jossa katsottiin, että televisio-ohjelman aihe ja rakenne eivät saa tekijänoikeussuojaa, vaan niitä voitiin tekijänoikeuden estämättä käyttää toisessa televisio-ohjelmassa.

5) Rikkooko MTV Oy:n menettely hakijoiden tekijänoikeuksia?

Lausuntopyynnössä tarkoitetut tallenteet eivät muistuta toisiaan muutoin kuin aiheen (lapsille suunnatut uutiset) ja osin aiheen käsittelytavan (lapset tekevät uutisia lapsille) osalta.

Ohjelmat koostuvat eri aineistoista eli eri kuvamateriaalista. Ohjelmat pohjautuvat eri käsikirjoituksiin. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan MTV Oy:n ohjelmissa ei ole käytetty hakijoiden televisio-ohjelman sisältämää materiaalia tai muutakaan lausuntopyynnössä tarkoitettua, hakijoiden laatimaa tekijänoikeussuojaa saavaa materiaalia.

Koska tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa tai aihetta taikka aiheen käsittelytapaa, eikä myöskään teoksen rakennetta tai jäsentelyä sellaisenaan, ja koska hakijoiden televisio-ohjelman sisältämää materiaalia tai muutakaan hakijoiden laatimaa, tekijänoikeudella suojattua materiaalia ei ole käytetty MTV Oy:n ohjelmissa, asiassa ei siten ole tapahtunut tekijänoikeuden loukkausta.

Koska asiassa ei tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan ole tapahtunut tekijänoikeuden loukkausta, tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei sen ole tarpeen vastata hakijoiden esittämiin, TekijäL 56 a §:n ja 57 §:n 2 momentin soveltamista koskeviin kysymyksiin.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari, Arto Alaspää, Marit Hohtokari, Tuula Hämäläinen, Satu Kangas, Päivi Liedes, Kai Nordberg, Kirsi-Marja Okkonen, Risto Salminen, Markku Uotila, Martti Virtanen ja Ahti Vänttinen.